

חיי אברהם

ל"ג בעומר תש"פ

בענין "חייב תלמוד תורה לרשב"י"

במעשה דרשב"י במערה, איתא בשבת (לג:) דהוו יתבי עד צוארייהו בחלא (פירש"י בחול, שהיו פושטין בגדיהם שלא יבלו, ומכסין ערותן בחול), כולי יומא גרסי, בעידן צלויי לבשו מיכסו ומצלו, והדר משלחי מנייהו כי היכי דלא ליבלו. איתבו תריסר שני במערתא. אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא, אמר, מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזרתיה. נפקו. חזו אינשי דקא כרבי וזרעי, אמר, מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. כל מקום שנותנין עיניהן, מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם, להחריב עולמי יצאתם. חיזרו למערכתכם. הדור אזול כו' עד דשוב יתיב דעתייהו.

ואיתא שם (יא.) חברים שהיו עוסקין בתורה מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה. אמר רבי יוחנן לא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחי וחביריו, שתורתן אומנותן, אבל כגון אנו מפסיקין לקריאת שמע ולתפלה.

וכתבו תוס' שם וז"ל, והא דאמר לקמן כי הוה מטי עידן צלויי לביש ומכסי ומצלי, ההוא מצלי היינו ק"ש.

ויש להביא קצת ראי' לדבריהם מהא דאיתא בירושלמי ביומא (פ"א הל"ו) שאל לרב מה ניתני קבוטר קבוטל והוה קאים מצלי וחוי ליה באצבעתיה צפר קבוטר עכ"ל פי' איך תני במתני' זכריה בן קבוטר ברי"ש או בלמ"ד. ורב היה עומד ומתפלל, ולא היה יכול להפסיק, והראה לו באצבעו כמין רי"ש וידעו שתנן קבוטר. ויע' במראה הפנים שם דבבבלי מסיק דהוי קרי ק"ש ובפרק שני דמותר לרמז. ולגירסא דהכא דין תפלה כדין פרק שני ע"כ. ויע' בטל תורה שם דדבריו תמוהים דודאי תפלה יותר חמור אפי' מפרק ראשון דק"ש ואולי הכונה דקם להתפלל בין גאולה לתפלה דזה אינו חמור כ"כ יע"ש ודוחק. אולם ע"פ דברי תוס' הנ"ל מיושב שפיר, די"ל דכוונת הירושלמי ב"מצלי" הי' ק"ש, וכדברי הבבלי ביומא שם¹.

ובהא דאיתא בשבת שם למי שתורתו אומנתו מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה, הק' האחרונים² ממה דמבואר בתוס' (מו"ק ט:) ד"ה כאן

¹ וק"ק מלישנא ד"קאים" ומצלי דמשמע דמיירי בתפלה ולא בק"ש.

² גהש"ס שם ושם, רי"א חבר שם, ועוד.

בשם הירושלמי³ וז"ל דהפסקה דתפלה וק"ש אין מפסיקין לר"ש בן יוחי ובירושלמי זה שננו וזה שננו ואין מפסיקין שננו מפני שננו עכ"ל.

וברש"ש מו"ק שם תי' דר' יוחנן בשבת לא קאמר אלא כגון רשב"י וחביריו, ולא קאמר אלא רשב"י, משום דהוא גופי' ס"ל דאף לק"ש אין מפסיקין⁴.

וגם בצל"ח שבת שם דייק כנ"ל, מאי כגון רשב"י, הל"ל רשב"י, ומלת כגון הוי מיותר. ועוד כתב על דברי תוס' הנ"ל דמצלי הי' ק"ש דהוא דוחק, דבכל מקום מצלי הי' תפלה. ותי' דס"ל לרשב"י במנחות דמקיימין מצות "והגית" בק"ש שחרית וערבית, וממילא אף לתפלה מפסיקין מד"ת דהא אינו מבטל מצות והגית. ומעתה שפיר אמרה כי הוי מטי זמן תפלה הוי מצלי דהי' תפלה. ובשבת אתי שפיר הא דאמר ר"י כגון רשב"י וחביריו, ר"ל דתורתו אומנתו, אבל בענין והגית לא ס"ל כרשב"י, אלא דחייב בת"ת כל היום, ולכן מפסיקין דוקא לק"ש שהוא דאורייתא ולא לתפלה, ומיושב ק' התוס', עכ"ד.

הרי דהרש"ש דייק דרשב"י גופי' ס"ל דאף לק"ש אין מפסיקין, ואילו הצל"ח דייק להיפך דאיהו גופי' ס"ל דמפסיקין אף לתפלה⁵. אלא דצ"ע דהא איתא בהדיא בירושלמי דס"ל דאין מפסיקין אף לק"ש⁶.

עוד צ"ע מה שהק' המפרשים סתירה בשיטת רשב"י בנוגע לחובת תלמוד תורה, דברכות (לה: ס"ל לרשב"י אפשר אדם חורש בשעת חרישה כו' תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים ע"כ, ומשמע מזה דאיכא חיוב ללמוד תורה כל היום. ואילו במנחות (צט:) איתא ר"י אמר משום רשב"י אפי' לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית קיים מצות לא ימוש כו'. וכן איתא בסוטה (מב.) גבי מלחמה אר"י משום רשב"י אפי' לא קיימתם אלא ק"ש שחרית כו' אי אתם נמסרין בידם⁷.

ותי' בתוה"ר ותור"י החסיד בברכות שם דהא דאמר אפשר אדם חורש וכו' אינו חובה אלא למצוה בעלמא. ובברכ"י (יו"ד סי' רמ"ו) ובגלה"ש מנחות שם תי' ע"פ גי' הש"ך דגריס במנחות ר"ש בר יהוצדק (אמנם לכא' עדיין תקשי מגמ' בסוטה).

³ פ"ק דברכות ופ"ק דשבת.

⁴ וי"ל ע' מלישנא דירושלמי הנ"ל, ולכא' ליכא למידק הכי. ובהא דאיהו הפסיק לק"ש במערה אליבא דתוס', כ' שם דנהג דלא כדעתו.

⁵ וכ"ז א"ש בדעת ר"י אליבא דרשב"י, דס"ל במנחות וסוטה דבק"ש לחוד מקיים לא ימוש וניצול ממלחמה. וכן ס"ל בשבת כגון רשב"י דאין מפסיקין לתפלה, הא רשב"י עצמו ס"ל דצריך להפסיק, דהא ליכא חיוב בת"ת אלא בק"ש לחוד. ומזה לא תקשי משיטתו בברכות דהתם לא קאי בדעת ר"י.

⁶ וצ"ל דס"ל דהוי מח' בבלי וירושלמי אליב'.

⁷ ובמהרצ"ח וע"י שם דלשיטתו אזיל.

ובשדי חמד (ח"ב כלל ט"ו ד"ה ולי) תי' כשיצא רשב"י מן המערה וראה אנשים שחורשים וזורעים ומניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה כל מקום שהוא ובנו נתנו עיניהם מיד נשרף כדאיתא בשבת, ומשמע מזה ודאי דאיכא חיוב ללמוד כל היום ולא הוי רק מצוה בעלמא מזה שהגיע להם קנס גדול כזה. ואז יצאה בת קול ואמרה להחריב עולמי יצאתם, וחזרו להמערה ונתקרה דעתם וחזרו מסברתם, וא"כ י"ל הא דאמר רשב"י בברכות תורה מה תהא עליה מיירי קודם הבת קול, והא דאמר רשב"י במנחות דיוצא מצות ת"ת בק"ש מיירי אחר הב"ק עכ"ד.

ומעתה נראה לתרץ קושית האחרונים בסתירת דברי רשב"י אם מפסיקין לק"ש או לא ע"פ דברי השד"ח הנ"ל, דהירושלמי דס"ל בדעתו דאין מפסיקין אפי' לק"ש, מיירי קודם הב"ק. וכיון דאיכא חיוב גמור כל היום בת"ת, ממילא אפי' לק"ש אין מפסיקין, דבתרוייהו איכא חיוב גמור, וכדאמר' האי שנון והאי שנון⁸. והבבלי בשבת דס"ל בדעתו דמפסיקין לק"ש, מיירי אחר הב"ק, דכיון דת"ת אינו אלא למצוה וקיום, לא נדחית חיובא דאוריתא דק"ש משום קיום דת"ת, אפי' למי שתורתו אומנתו.

אלא דק"ל לפי"ז, מהא דאיתא בשבת (לג:, הובא בתוס' לעיל) דהפסיק ר"ש מלימודו לצלויי, דהי' לתפלה או לק"ש אליבא דתוס', והלא התם מיירי קודם הב"ק, וא"כ אמאי הפסיק לצלויי. וי"ל דשאני התם דהפסיק משום דהוי עת צרה⁹. אולם א"א לתרץ הכי אליבא דתוס', דא"כ לא ה"ל לדחוק דמצלי דהכא הוי ק"ש, דשפיר היה אפשר לפרש דמיירי בתפלה ואעפ"כ הפסיק משום דהוי עת צרה.

אשמח לקבל תרומות והערות: אברהם הבר, דוא"ל: chayeivraham@gmail.com

⁸ אולם יע' באר"ש הל' ת"ת (א' ב').

⁹ כ"כ מקצת אחרונים.